

33/101

دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی

تبیین نقش واسطه‌ای توجه متمرکز بر خود و خودکارآمدی اجتماعی بر
ارتباط بین اضطراب اجتماعی و سوگیری های شناختی

به وسیله‌ی

صغری استوار

استاد راهنما

دکتر محمد خیر

کتابخانه دانشگاه شاهرود
کتابخانه روانشناسی

۱۳۸۷ / ۱۶ / ۲۲

بهمن ماه ۱۳۸۶

۱۰۱۳۳۳

بناام خدا

تبیین نقش واسطه ای توجه متمرکز بر خود و خودکارآمدی اجتماعی بر ارتباط
بین اضطراب اجتماعی و سوگیری های شناختی در نوجوانان

به وسیله ی :

صغری استوار

پایان نامه

ارائه شده به معاونت تحصیلات تکمیلی به عنوان بخشی از فعائیت های تحصیلی لازم برای
اخذ درجه دکتری (Ph.D)

در رشته ی:

روان شناسی تربیتی

از دانشگاه شیراز

شیراز

جمهوری اسلامی ایران

ارزیابی شده توسط کمیته پایان نامه با درجه ی: عالی

دکتر محمد خیر، استاد بخش روان شناسی تربیتی (رئیس کمیته)

دکتر مرتضی لطیفیان، دانشیار بخش روان شناسی تربیتی

دکتر سید محمد رضا تقوی، دانشیار بخش روانشناسی بالینی

دکتر سیامک سامانی، استادیار بخش روانشناسی تربیتی

بهمن ماه ۱۳۸۶

تقدیم به

مادرم دنیای عشق و مهربانی

و

برادران و خواهران عزیزم

که نگاهشان ترجمان عشق است

و

حضورشان زیباترین بهانه زیستنم

سپاسگزاری

حمد و سپاس خداوندی را که بیکرانه علم از اوست و از این بیکرانه نیز جرعه‌ای را به من نوشانید.

خالص‌ترین سپاس و تقدیر را به پیشگاه استاد گرانقدرم جناب آقای پرفسور محمد خیر، این شخصیت فرهیخته و حکیم عظیم‌القدری که در گستره زمان و در عرصه تعلیم و تربیت چهره‌ای ماندگار است. هرگز زمزمه‌های حیات بخش، زندگی ساز و شور آفرین این اسطوره سخاوت و تندیس صداقت و شرافت از خاطره ذهن من به بوته فراموشی ره نخواهد سپرد، که به عنوان درس زندگی و معنی بخشیدن به حیات تا پایان عمر سر لوحه و چراغ هدایت و دلیل طریق پر پیچ و خم زندگی‌ام خواهد بود. وظیفه خود می‌دانم که از جناب آقای پرفسور محمد خیر، استاد محترم راهنما صمیمانه سپاسگزاری کنم. بدون شک، اگر بردباری و راهنمایی‌های ارزنده ایشان نبود، این رساله به سرانجام نمی‌رسید. از استاد محترم مشاور، جناب آقای دکتر مرتضی لطیفیان هم صمیمانه تشکر می‌کنم که با راهنمایی‌های ارزنده و کمک‌های بی‌شائبه‌شان موجبات غنی‌تر شدن رساله را فراهم آوردند. همچنین بی‌شائبه‌ترین سپاسم را تقدیم جناب آقای دکتر تقوی، استاد محترم مشاور می‌نمایم که با وجود مشغله‌های علمی خویش در بخش روانشناسی بالینی دانشگاه شیراز، زحمات فراوان مرا در امر رساله، با صبوری

پذیرا شدند و رهنمودهای نظری سودمند خویش و منابع و مقالات ارزشمند خود را در اختیارم نهادند.

جناب آقای دکتر سیامک سامانی، استاد محترم مشاور نیز شایان سپاس فراوان هستند، از این رو که در تمام مراحل تحقیق با صبر و شکیبایی فراوان مرا قرین لطف خود نمودند، زحماتشان را صمیمانه ارج می‌نهم.

از استاد محترم سرکار خانم دکتر لادن فتا که در این رساله به عنوان استاد و داور محترم خارج از دانشگاه شیراز همکاری داشتند، صمیمانه قدردانی می‌کنم. سرکار خانم دکتر لعیبا بشاش، استاد و داور محترم داخلی و جناب آقای دکتر محمد مزیدی، نماینده محترم دانشکده تحصیلات تکمیلی نیز هر یک سزاوار سپاس فراوان هستند، زیرا با وجود فشردگی زمانی و مشغله‌های علمی خود، بردبارانه به مطالعه رساله و ارائه رهنمودهای ارزنده پرداختند.

از استاد عزیز و گرانقدرم، جناب آقای دکتر اصغر رضویه صمیمانه تشکر و قدردانی می‌نمایم. زیرا آموخته‌هایی که از سال‌های اولیه دانشگاه تا به امروز از ایشان فرا گرفته‌ام مرا در تهیه و تنظیم این رساله بسیار توانمند ساخت.

از مدیران و دبیران محترم دبیرستان‌های دخترانه و پسرانه نواحی چهارگانه آموزش و پرورش شیراز که دانش آموزان را برای تکمیل پرسشنامه‌ها بسیج کردند و از صرف وقت مدرسه و کلاس‌های خویش برای پیشبرد اهداف این رساله دریغ نداشتند صمیمانه تشکر می‌کنم.

در نهایت از خانواده‌ام بویژه مادر عزیزم که مشوق اصلی من برای ادامه تحصیل و پیشرفت در زندگی بودند صمیمانه سپاسگزاری می‌کنم.

چکیده

تبیین نقش واسطه‌ای توجه متمرکز بر خود و خودکارآمدی اجتماعی بر ارتباط بین اضطراب اجتماعی و سوگیری‌های شناختی در نوجوانان به وسیله‌ی:

صغری استوار

مدل‌های شناختی اضطراب اجتماعی فرض کرده‌اند که افراد دارای اختلال اضطراب اجتماعی در موقعیت‌های اجتماعی به دلیل اینکه احتمال و پیامد همراه شده با پیامدهای منفی تعامل اجتماعی بطور اغراق آمیزی برآورد می‌کنند، اضطراب زیادی را تجربه می‌کنند ولی برخی از نظریه‌پردازان خاطرنشان کرده‌اند که خودکارآمدی برای موقعیت‌های اجتماعی و توجه متمرکز بر خود تعیین‌کننده اضطراب اجتماعی هستند. به منظور بررسی ارتباط بین خودکارآمدی اجتماعی، توجه متمرکز بر خود، سوگیری‌های شناختی و اضطراب اجتماعی دو مدل میانجی در این پژوهش مورد آزمون قرار گرفت. بر طبق این مدل‌ها فرض شده بود که خودکارآمدی اجتماعی و توجه متمرکز بر خود واسطه ارتباط اضطراب اجتماعی و سوگیری‌های قضاوت و تفسیر می‌گردند. به منظور تحقق این هدف، ۸۷۱ دانش‌آموز دبیرستانی، ۴۴۰

پسر و ۴۳۱ دختر دبیرستانی پنج پرسشنامه: مقیاس اضطراب اجتماعی برای نوجوانان، پرسشنامه‌ی احتمال/پیامد وقوع رویدادهای منفی اجتماعی، پرسشنامه‌ی کانون توجه، پرسشنامه‌ی پیامدهای رویدادهای منفی اجتماعی و مقیاس خودکارآمدی برای موقعیت‌های اجتماعی را کامل کردند.

نتایج نشان داد که همبستگی معنی‌داری بین اضطراب اجتماعی، خودکارآمدی اجتماعی و توجه متمرکز بر خود وجود دارد. علاوه بر این، اضطراب اجتماعی، خودکارآمدی اجتماعی و توجه متمرکز بر خود ارتباط معنی‌داری هم با سوگیری‌های قضاوت و هم با سوگیری‌های تفسیر داشتند. در نهایت هر دو مدل میانجی مورد حمایت قرار گرفتند. بدین طریق که اضطراب اجتماعی با خودکارآمدی اجتماعی و توجه متمرکز بر خود ارتباط داشت و به واسطه آنها با سوگیری‌های قضاوت و تفسیر ارتباط داشت. تلویحات نظری، آموزشی و درمانی پژوهش با توجه به مبانی نظری و یافته‌های پژوهشی به بحث گذاشته شد.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
فصل اول: مقدمه و مبانی نظری	۱
۱-۱- بیان مسأله.....	۱
۲-۱- ویژگی‌های تشخیصی اختلال اضطراب اجتماعی.....	۵
۱-۲-۱- تعریف اضطراب اجتماعی.....	۶
۲-۲-۱- دوره یا سیر.....	۸
۳-۲-۱- نشانگان روانشناختی اختلال اضطراب اجتماعی.....	۸
۱-۳-۲-۱- نشانگان شناختی.....	۹
۲-۳-۲-۱- نشانگان رفتاری	۱۰
۳-۳-۲-۱- نشانگان فیزیولوژیکی.....	۱۰
۴-۲-۱- شاخص.....	۱۱
۵-۲-۱- ویژگی‌ها و اختلال‌های همراه.....	۱۱
۶-۲-۱- ویژگی‌های خاص وابسته به فرهنگ، سن و جنسیت.....	۱۲

- ۱-۲-۷- شیوع ۱۳
- ۱-۳- مبانی نظری اختلال اضطراب اجتماعی ۱۳
- ۱-۳-۱- نظریه‌های همخوانی-هیجان ۱۵
- ۱-۱-۳-۱- نظریه شبکه متداعی باور ۱۶
- ۱-۱-۳-۱- تأثیر خلق بر قضاوت‌های خودکارآمدی ۱۹
- ۱-۳-۱-۲- تأثیر خلق بر کانون توجه ۲۱
- ۱-۳-۲- نظریه طرحواره بک ۲۲
- ۱-۴- سیر تکاملی مدل‌های شناختی اختلال اضطراب اجتماعی ۲۴
- ۱-۴-۱- مدل شناختی اضطراب اجتماعی بک، امری و گرینبرگ ۲۵
- ۱-۴-۲- مدل شناختی اضطراب اجتماعی رابی و هیمبرگ ۲۶
- ۱-۴-۳- مدل شناختی اضطراب اجتماعی کلارک و ولز ۲۷
- ۱-۴-۴- مدل تغییر شکل یافته کلارک و ولز در پژوهش حاضر ۲۹
- ۱-۴-۴-۱- توجه متمرکز بر خود: سطح C مدل ۳۷
- ۱-۴-۴-۱-۱- نظریه‌های توجه متمرکز بر خود ۳۸
- ۱-۴-۴-۱-۱-۱- نظریه خودآگاهی عینی ۳۸
- ۱-۴-۴-۱-۲- نظریه سیبرنتیک خودگردانی ۴۰
- ۱-۴-۴-۲- پردازش اطلاعات خودکارآمدی: سطح C مدل ۴۱
- ۱-۴-۴-۲-۱- کارکردهای میانجی خودکارآمدی ۴۴
- ۱-۴-۴-۲-۱-۱- نقش میانجی خودکارآمدی در فرایندهای شناختی ۴۶

۴۷	۱-۴-۲-۱-۲- نقش میانجی خودکارآمدی در فرایندهای عاطفی.....
۵۰	۱-۴-۳- اضطراب اجتماعی و سوگیری‌های شناختی: سطح B مدل.....
۵۳	۱-۵- اهداف پژوهش.....
۵۴	۱-۶- اهمیت پژوهش.....
۵۷	فصل دوم: ادبیات تحقیق.....
۵۷	۲-۱- تحقیقات انجام شده بر اساس مدل تغییر شکل یافته کلارک و ولز.....
۵۷	۲-۱-۱- توجه متمرکز بر خود و اضطراب اجتماعی.....
۶۲	۲-۱-۲- باورهای خودکارآمدی و اضطراب اجتماعی.....
۶۵	۲-۱-۳- سوگیری‌های شناختی و اضطراب اجتماعی.....
۷۴	۲-۱-۴- سوگیری‌های شناختی و خودکارآمدی اجتماعی.....
۷۴	۲-۲- تحقیقات انجام شده بر اساس نظریه‌های همخوانی- هیجان.....
۷۵	۲-۲-۱- ارتباط حالت‌های خلقی با سوگیری‌های شناختی.....
۷۷	۲-۲-۲- ارتباط صفات شخصیتی با سوگیری‌های شناختی.....
۷۹	۲-۲-۳- ارتباط صفات شخصیتی و حالت خلقی با سوگیری‌های شناختی.....
۸۲	۲-۳- جمع‌بندی تحقیقات پیشین.....
۸۲	۲-۳-۱- رویکرد مستقیم.....
۸۴	۲-۳-۲- رویکرد تعدیل کننده.....
۸۵	۲-۳-۳- رویکرد میانجی.....

۸۵.....	۳-۳- رویکرد میانجی
۸۷.....	۴-۲- ارائه مدل پژوهش
۹۲.....	۵-۲- تعریف عملیاتی متغیرهای پژوهش
۹۳.....	فصل سوم: روش تحقیق
۹۳.....	۱-۳- جامعه آماری
۹۳.....	۲-۳- نمونه و روش نمونه‌گیری
۹۵.....	۳-۳- ابزارهای اندازه‌گیری
۹۵.....	۱-۳-۳- پرسشنامه‌ی احتمال / پیامد اجتماعی
۹۸.....	۲-۳-۳- پرسشنامه‌ی پیامد رویدادهای منفی اجتماعی
۱۰۱.....	۳-۳-۳- مقیاس اضطراب اجتماعی برای نوجوانان
۱۰۴.....	۴-۳-۳- مقیاس خودکارآمدی برای موقعیت‌های اجتماعی
۱۰۸.....	۵-۳-۳- پرسشنامه‌ی کانون توجه
۱۱۰.....	۶-۳-۳- مقیاس تجدید نظر شده اضطراب آشکار کودکان
۱۱۱.....	۷-۳-۳- پرسشنامه‌ی افسردگی کودکان
۱۱۲.....	۴-۳- روش اجرا
۱۱۳.....	۵-۳- طرح تحقیق
۱۱۶.....	۶-۳- روش آماری

عنوان

صفحه

فصل چهارم: نتایج پژوهش	۱۱۷
بخش اول: تحلیل توصیفی اطلاعات	۱۱۸
۴-۱- توصیف نمرات آزمودنی‌ها بر حسب متغیرهای پژوهش	۱۱۸
۴-۲- مقایسه نمرات آزمودنی‌ها بر حسب ویژگی‌های دموگرافیک	۱۱۹
بخش دوم: تحلیل متغیرهای پژوهش بر اساس مدل‌های تحقیق	۱۲۰
مدل ۱	۱۲۰
۴-۳- ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش بر اساس مدل ۱	۱۲۱
۴-۳-۱- تحلیل رگرسیون سوگیری‌های قضاوت بر اساس مدل ۱	۱۲۲
۴-۳-۲- آزمون مدل ۱	۱۲۵
مدل ۲	۱۲۸
۴-۴- ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش بر اساس مدل ۲	۱۲۸
۴-۴-۱- تحلیل رگرسیون سوگیری‌های تفسیر بر اساس مدل ۲	۱۲۹
۴-۴-۲- آزمون مدل ۲	۱۳۳
فصل پنجم: بحث و نتیجه‌گیری	۱۳۶
۵-۱- مدل ۱	۱۳۷
۵-۱-۱- مدل مستقیم ۱	۱۳۷
۵-۱-۲- مدل میانجی ۱	۱۳۹
۵-۱-۳- مدل میانجی ۲	۱۴۳

صفحه	عنوان
۱۴۵.....	۲-۵-۲ مدل ۲.....
۱۴۵.....	۲-۵-۱-۱-۲ مدل مستقیم ۲.....
۱۴۶.....	۲-۵-۲-۲ مدل میانجی ۳.....
۱۴۹.....	۲-۵-۳-۲ مدل میانجی ۴.....
۱۵۱.....	۳-۵-۳ جمع‌بندی یافته‌های پژوهش.....
۱۵۵.....	۴-۵-۴-۱ تلویح‌ها و کاربردهای آموزشی و درمانی پژوهش.....
۱۵۵.....	۴-۵-۱-۱-۴ تلویح‌های نظری پژوهش.....
۱۵۶.....	۴-۵-۲-۴ کاربردهای آموزشی.....
۱۶۰.....	۴-۵-۳-۴ خودکارآمدی اجتماعی و درمان اضطراب اجتماعی.....
۱۶۷.....	۴-۵-۴-۴ توجه متمرکز بر خود و درمان اضطراب اجتماعی.....
۱۶۹.....	۴-۵-۵-۴ کاربردهای پژوهش برای والدین و مشاوران.....
۱۷۵.....	۴-۵-۶-۴ تلویح‌های روش شناختی.....
۱۷۶.....	۵-۵-۵ محدودیت‌های پژوهش.....
۱۷۷.....	۵-۶-۵ پیشنهادات پژوهشی.....
۱۷۹.....	فهرست منابع.....
۱۷۹.....	منابع فارسی.....
۱۸۱.....	منابع انگلیسی.....
۲۰۵.....	پیوست الف.....
۲۲۱.....	پیوست ب.....

فهرست جداول

عنوان	صفحه
جدول ۱-۳: توزیع خصوصیات نمونه.....	۹۴
جدول ۲-۳: ضرایب همبستگی مقیاس RCMAS ، CDI و SAS-A.....	۱۰۴
جدول ۳-۳: نتایج آمار توصیفی و روایی همگرایی مقیاس خودکارآمدی.....	۱۰۷
جدول ۴-۳: نتایج آمار توصیفی و روایی واگرایی مقیاس خودکارآمدی.....	۱۰۸
جدول ۵-۳: ضرایب آلفای کرونباخ ابزارهای مورد استفاده در پژوهش.....	۱۱۲
جدول ۶-۳: خلاصه ویژگی‌های روانسنجی ابزارهای مورد استفاده در پژوهش.....	۱۱۲
جدول ۷-۳: طرح چرخشی اجرای پرسشنامه‌های پژوهش.....	۱۱۳
جدول ۱-۴: حداقل، حداکثر، میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای پژوهش.....	۱۱۹
جدول ۲-۴: ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش بر اساس مدل میانجی ۱.....	۱۲۱
جدول ۳-۴: نتایج رگرسیون سوگیری‌های قضاوت بر متغیرهای پژوهش.....	۱۲۲
جدول ۴-۴: رگرسیون متغیرهای میانجی مدل ۱ بر اضطراب اجتماعی.....	۱۲۳

جدول ۴-۵: ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش بر اساس مدل میانجی ۲.....۱۲۹

جدول ۴-۶: نتایج رگرسیون سوگیری‌های تفسیر بر متغیرهای پژوهش۱۳۰

جدول ۴-۷: رگرسیون متغیرهای میانجی مدل ۲ بر اضطراب اجتماعی.....۱۳۱

فهرست شکل‌ها

صفحه	عنوان
۱۸.....	شکل ۱-۱- مدل شبکه متداعی باور.....
۲۱.....	شکل ۲-۱- نمودار فرضی خودکارآمدی در موقعیت‌های اجتماعی.....
۲۸.....	شکل ۳-۱- مدل پردازش اطلاعات در اضطراب اجتماعی.....
۳۲.....	شکل ۴-۱- مدل تغییر شکل یافته کلارک و ولز.....
۸۴.....	شکل ۱-۲- رویکرد مستقیم.....
۸۵.....	شکل ۲-۲- رویکرد تعدیل‌کننده.....
۸۶.....	شکل ۳-۲- رویکرد میانجی.....
۹۰.....	شکل ۴-۲- مدل میانجی ۱.....
۹۱.....	شکل ۵-۲- مدل میانجی ۲.....
۱۱۴.....	شکل ۱-۳- مدل مستقیم ۱.....
۱۱۴.....	شکل ۲-۳- نمودار مسیر مدل میانجی ۱.....

شکل ۳-۳- مدل مستقیم ۲	۱۱۵
شکل ۴-۳- نمودار مسیر مدل میانجی ۲	۱۱۵
شکل ۱-۴- نتایج تحلیل رگرسیون مدل میانجی ۱	۱۲۴
شکل ۲-۴- نتایج تحلیل رگرسیون مدل میانجی ۲	۱۳۲

فهرست نمودارها

صفحه	عنوان
۱۲۶.....	نمودار ۴-۱- نتایج مدل میانجی ۱
۱۲۷.....	نمودار ۴-۲- نتایج مدل میانجی ۲
۱۳۳.....	نمودار ۴-۳- نتایج مدل میانجی ۳
۱۳۵.....	نمودار ۴-۴- نتایج مدل میانجی ۴

فصل اول

مقدمه و مبانی نظری